

festinat, duplici gratia decoratus, quod et perfectam munditatem Christi universarum rerum suarum abiectione possideat, et munificentiam divitis labore suo exhibeat et affectu. »

Sunt qui Sanctos in multis imitentur: solum hoc pulcherrimum Pauli exemplum vix habet semulos, vix asseciam. Citant hic nonnulli Sixti III Pont. lib. *De Divitiis*, ubi varie ad objectionem jam factam respondet. Verum sciat Lector hunc librum inscribi Sixto III Pont., cum sit edis a Pelagianis, contententibus Christianos omnes, etiam prolihus abundantes, debere a se abdicare divitias, esseque pauperes, qui fuit error Pelagii. Sic enim sextus heresum ejus articulus, in Concilio Diospolitano condemnatus, habet: « Divites baptizatos, nisi omnibus abrenuntent, si quid boni visi fuerint facere, non reputari illis, nec eos habere posse regnum Dei. » Vide S. Augustinum, lib. II *De Peccato orig.*, cap. XI, et epist. 106 ad *Paulinum*. Id primum de libro hoc notatur Doctores Lovanienses, ac Lindanus, Baronius, Possévinus. Vide Baronium, anno Christi 440, cap. vii.

36. POSTRIS GENIBUS. — Familiare fuit Apostolis et prisca Christianis erebro per diem orare, idque flexis genibus, uti videtur fecisse S. Stephanus, *Actor*, cap. vii, vers. 59; et S. Petrus, cap. ix, vers. 40. S. Jacobus, frater Domini, ex genuflexione frequenti genua habebat callosa instar cameli. Addit S. Chrysostomus, hom. 3 in *Math.*, eum callosam quoque habuisse frontem, quod eam orans prostratus humo affigeret. In Vita S. Marthe apud S. Antonium et alios legimus, eam centes per diem et centes per noctem genibus flexis adorasse et invocasse Deum. Simile legimus de S. Bartholomæo in ejus Vita apud Ribadeneiram et alios. Didicerunt hoc a Christo, qui « positus genibus orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me, » *Luceo* xxii, 41. Idem ante Christum fecit Daniel, cap. vi: « Tribus temporibus in die, inquit, flectebat genua sua, et adorabat confitebaturque coram Deo suo. » Quin et Salomon Regum magnificentissimus: « Utrumque enim genu (notent hoc nostri ignobiles et delicatuli, qui coram Deo unum genu flectunt instar Judæorum) in terram fixerat, et manus expanderat in cælum, lib. IV *Reg.* cap. vii. Sic S. Petrus Simonem Magum per aera in cælum volentem, orans flexis genibus præcavit, ejusque genua collisit, teste S. Maximo, tom. 3 *De Natali S. Petri et Pauli*. Hic enim situs a genibus est supplicis, rei, orantis et reverentis Numen.

Mysticam physicamque causam dat Rupertus, lib. VI in *Cantic.*, quod genua respondeant genis, easque per sympathiam moveant ad lacrymas: « Lacrymæ autem penitentium et orantium, vitium sunt angelorum. » Audi Rupertum explicantem illud *Cantic.* vi, 7. *Sicut cortice mali punicæ, sic quæ tuæ:* « In utero, inquit, nos ita natura formavit, ut genua genis opposita sint: unde et a

genis genua dicuntur. Ibi enim coherent sibi, et cognata sunt oculis lacrymarum indicibus et misericordiis. Denique complicatum aigni gigni formæque hominem, ita ut genua sursum sint, quibus oculi formantur, ut eavi fiant ac reconditi. Inde est quod homines dum se ad genua prosternunt, statim lacrymantur. Voluit enim natura nos maternum rememorare uterum, ubi considerabamus in tenebris, antequam veniremus ad lucem. Profecto qui causam istam diligenter attendit, ille scienter atque rationabiliter laudat et approbat, sanctis et eruditis cogitationibus familiare esse, genua frequentius excelso Deo curvare, et genas lacrymosas genibus curvis applicare, ut respiciat ac recogitet Creator habitans in excelsis, qualiter nos in utero formaverit. Unde et illud S. Job commonefacit his verbis: Memento, queso, quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? » Et paulo inferius ibidem: « Nec vero soli Deo, sed et hominibus dulcis visu, et amabilis est hujusmodi compositio: tantoque magis quis reverendus existit, quanto frequentius atque affectuosius genua curvans, genas suas vel oculos, vel totum caput demiserit. » Ita Rupertus.

Porro Apostolis et Paulo id familiare fuit in habitu, ut valedicentes cum suis genuflexi pariter orarent, tum ut oratione suam doctrinam obsignerent, tum ut Deum invocarent ad eamdem intentionibus discipulorum conservandam et confirmandam contra omnes tentationum et persecutionum insultus. Unde Paulus idem fecit Tyri, cap. seq., vers. 5: « Positis, inquit Lucas, genibus in litore oravimus. » Esto enim tunc esset tempus paschale (festinabat enim Paulus, ut Pentecosten celebraret Hierosolyme, vers. 16) quo ob honorem resurrectionis Christi, stantes solent fideles orare, idque a tempore Apostolorum, ut tradit Justinus, quest. CXV ad *Orthodoxos*; tamen tunc medium introducta erat ista consuetudo. Ita Baronius. Adde consuetudinem istam standi tempore paschali, magis esse in publicis Ecclesiis precibus et officiis Ecclesiasticis, ubi sancti Concilium Nicænum, canon. 28 vel 29, quam privati, quales fuerunt læ Pauli. Unde etiamnum multi fideles tempore paschali in ecclesia orant genuflexi. Pauli exemplo solent nostri Olysippone in Indian Evangelii causa soluturi, et Europe ultimam vale dicturi, cum sociis in litore orando extremum se salutare. Audi nostrum Nicolaum Trigantium oculatum testem, ino consortem in Vita Gaspari Barzæi, lib. I, cap. 5: « Solemne, inquit, tunc erat generosus illos totius mundi civis, velut olim Christiani Paulum, ad litus usque comitari, ac subinde positos genibus, Dei, Virginis et Sanctorum auxilium implorare » in signum communionis et charitatis, abeuntibus felix iter, sibi eorum memoriam et imitationem, utrisque ubere Dei gratiam comprehentes.

PROCUMBENTES SUPER COLLUM PAULI, OSCULABANTUR EUM. — SYTHIS, *complexi sunt eum*. Amplexus ergo vocatur osculum, quia caput capiti, et per illud quasi os ori jungit. Vide dicta de osculo sæcto, II *Corinth.* xiii, 12. Miens fuit amor fidelium erga Paulum, utpote qui esset doctor, Apostolus, pater, causa salutis omnisque bonorum,

nimirum magnæ amoris est amor: si vis amari, ama. Hinc ad *Gal.* iv, 14, ait: « Sicut angelum Dei exoptasti me, sicut Christum Jesum, etc.: quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis et dedissetis mihi. » Discant hic fideles, quo amore et reverentia prosequi debeant suos Pastores, Conciliatores, Confessarios, etc.

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus navigat Coum, Rhodum, Pataram, Tyrum, Ptolemaidem, Cæsaream, ubi Agabus ei vincula Hierosolymitana prædicit: pergit ergo intrepidus Hierosolymam; ubi, suadente Jacobo, purificans se in templo, a Judæis capitur et pene occiditur; sed eripit eum tribunas: a quo potestatis facta populum alloquitur.

1. Cum autem factum esset ut navigarem abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, et sequenti die Rhodum et inde Pataram. 2. Et cum invenissemus navem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigavimus. 3. Cum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. 4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per spiritum ne ascenderet Hierosolymam. 5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducen- tibus nos omnibus cum uxoris et filiis usque foras civitatem: et positus genibus in litore, oravimus. 6. Et cum valedicissemus invicem, ascendimus: illi autem redierunt in sua. 7. Nos vero, navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidem: et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. 8. Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi Evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud eum. 9. Hinc autem erant quatuor filiae virgines prophetantes. 10. Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Judæa propheta, nomine Agabus. 11. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: et alligans sibi pedes et manus, dixit: Hæc dicit Spiritus Sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium. 12. Quod cum audissemus, rogabamus nos et qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. 13. Tunc respondit Paulus et dixit: Quid facitis stentes, et alligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed et mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu. 14. Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. 15. Post dies autem istos preparati, ascendebamus in Jerusalem. 16. Venimus autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducen- tes secum apud quem hospitemur, Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. 17. Et cum venissemus Hierosolymam, libenter exceperunt nos fratres. 18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt Seniores. 19. Quos cum salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius. 20. At illi cum audissent, magnificabant Deum dixeruntque ei: Vides, frater, quot millia sunt in Judæis qui crederunt, et omnes æmulatores sunt legis. 21. Audierunt autem de te, quia discussio- nem doceas a Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. 22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse. 23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se. 24. His assumptis, sanc- tifica te cum illis; et impende in illis ut radant capita; et scient omnes quia quæ de te

audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. 25. De his autem qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus, iudicantes, ut abstinere se ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione. 26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. 27. Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Iudaei, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum et iniecerunt ei manus, clamantes: 28. Viri Israelitae, adjuvate: hic est homo qui adversus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, insuper et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum. 29. Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem astimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus. 30. Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, traherant eum extra templum: et statim clausae sunt ianuae. 31. Quarentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem. 32. Qui statim assumptis militibus et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vidissent tribunum et milites, cessaverunt percutere Paulum. 33. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, et iussit eum alligari catenis duabus: et interrogabat quis esset, et quid fecisset. 34. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere praetumultu, iussit duci eum in castra. 35. Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. 36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum. 37. Et cum cepisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Graece nosti? 38. Nonne tu es Aegyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? 39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Iudaeus a Tarso Ciliciae, non ignota civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. 40. Et cum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebraea, dicens:

4. ABSTRACTI AB EIS, — ἀποσπασθέντες, id est avulsi ab eis, sicut pater avellitur a filiis charissimis; qui proinde eum navimque mare sulcantem oculis prosequuti sunt, quoad actus eorum porrigere se poterat: ita Arator.

COUS. — Cous, Coa et Cea, insula est e Cycladibus in mari Aegeo, alia a Chio. Nam inter Chium et Coum media est Samos. Porro Cous patria fuit Hippocratis medicorum, et Apellis pictorum principis. Putant nonnulli ex Coo Salomonem emisisse equos generosos; hebr. enim est *de Coa*, III Reg. XI, 28. Sed hoc ibi examinabitur.

RODUM. — Nota est insula, saeculo praecedenti, anno Domini 1322, a Solymo, Turcarum Imperatore, Christianis erepta; de qua Plinius, lib. II, cap. LXII, asserit nunquam in ea tam nubilum esse diem, quin sol appareat. Unde in ea colossus, sive statua soli ex aere erecta fuit altitudine pedum centum et quinque, ita ut ejus pollicem multi non possent amplecti. Quare hic colossus erat unum e septem mundi miraculis; de quo Plinius, lib. XXXIV, cap. VII. Hinc ab hoc colosso nonnulli putarunt Rhodios vocari Colossenses, et sequere eos ad quos Paulus scripsit epistolam: sed falso, ut ibidem dixi.

3. CUM APPARUISSEUS AUTEM CYPRO, — ἀπαρτισθέντες;

δι τῶν Κόρυς, id est aperientes, vel discooperientes Cyprium, hoc est, cum cepisset nobis aperiri et apparere Cyprus (1). Est hypallage in multis linguis usitata, eo quod navigantibus terra nunc aperiri et accedere, nunc abscondi et recedere videatur: quia enim navigans in navi quiescit, hinc non sentit se moveri et progredi, unde putat caetera moveri.

4. QUI PAULO DICERANT PER SPIRITUM (propheticum) SE ASCENDERET HIEROSOLYMIAM. — *q. d.* Dicebant Paulo ex spiritu prophetico, eum, si iret Hierosolymam, ibi fore capiendum. Saadebant ergo ex spiritu proprio, quo eum ejusque salutem amabant, ne eo ascenderet: ut Ascendat in Sanctus volebat eum eo pergere, ubique capi, ut captus mitteretur Romam. Ita Lyranus.

5. DEDUCENTES NOS OMNIBUS CUM UXORIBUS ET FILIIS. — Impletum hic est oraculum, *Paul. XLV, 3*, de Tyri ad Ecclesiam accessu, ait Beda: « Filij

(1) Verba ex usu loquendi Graecorum construi solita cum dativo personae et accusativo rei, notentur interpretum constructione passiva nominativum rei, mutato dativo personae in nominativum. Itaque ἀπαρτισθέντες τῶν Κόρυς explicandum est per ἀπαρτισθέντες τῶν Κόρυς, quam in conspectu habuerunt Cyprium. Vid. *Wineri Grammat.*, § 33.

Tyri in muneribus; vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, » etc. Nulla enim civitas majori dulcedine Apostolum suscepit, tenuit, dimisit. Denique hodie monstratur in arenis locus ubi cum Paulo pariter orabant, quem Christiani religiose venerant, tanquam majorem suorum Tyriorum pietatis monumentum.

8. PHILIPPI EVANGELISTAE. — Non quod scripserit, sed quod praedicavit Evangelium, qui erat unus de septem primis Diaconis. Vide dicta cap. VIII.

9. HUC AUTEM ERANT QUATUOR FILIAE VIRGINES PROPHEANTES. — Virginitatis enim praemium est sapientia et prophetia, ait Oecumenius. Sic Sibyllas virginitate meruisse prophetiam, ideoque dictas Sibyllas, quasi *σεβήσας*, eo quod sola consilium Dei norit virginitas, asserit S. Hieronymus, lib. I *Contro Jovin.* Joannes Alba tamen, *Electorum* cap. LVIII, Virgines has prophetantes interpretatur, *divinas laudes celebrantes*, uti nunc faciunt Moniales: tunc enim harum conditio occupasse videtur. Sic in libris Regum vocantur « filii Prophetarum, » qui psalmis et divinis laudibus vacabant. Gaudent virgines tam sanctis et antiquis suis duobus. Exstabant adhuc aeo S. Hieronymi, Caesareae, domneula et cubiula filiarum Philippi, quae S. Paula itura Hierosolymam, cum venisset Caesarem, pio invisit affectu, ut ipse testatur in ejus *Epitaphio*; qui et lib. I *Contro Jovin.* « Post crucem Christi, inquit, statim in *Actis Apostolorum*, una domus Philippi Evangelistae quadrigam producit virginum filiarum, ut Caesarea, in qua ex Gentibus Ecclesia per centurionem Cornelium fuerat dedicata, etiam virginum puellarum praebat exempla. » Adscripte sunt omnes catalogo S. Virginum. Legimus in *Menologio*, ex eis unam Herminem nominatam sub Trajano gravissima passam, in Domino quiescente die 4 septembris.

10. AGABUS. — Hic est propheta, qui famem sub Claudio Imperatore praedixit cap. XI, 28.

11. ALLIGANS SIBI PEDES ET MANUS. — Sic Jeremias, cap. XIII et XXVII, gestans catenas et vincula, iis reipsa adumbravit et vaticinatus est vincula injicienda Judaeis caeterisque gentibus a Chaldaeis. Idem fecit Isaias, cap. XXVIII, et Ezechiel, cap. IV et XII. Vide ibi dicta. Nota: Pro sibi Graece est *αὐτῷ*; quod si legas per spiritum aspiratum, *αὐτῶν*, significat sibi, ut vertit Noster; sin legas spiritali leni *αὐτῶν*, significat ipsi, scilicet Paulo. Unde S. Gregorius, hom. 37 in *Evang.*, et Dionysius hic censent Agabum ligasse manus et pedes Pauli, ut ipsum ita ligandum Hierosolymis portenderet et reipsa representaret. Noster vertens sibi significat Agabum sibi ipsi ligasse manus, ut in se Paulum ejusque vincula representaret: forte utrumque fecit, tanquam Paulo quam sibi vincula iniecit, sed successive.

Symbolice: Agabus seipsum potius quam Paulum alligavit; ut significaret fore ut Paulus suos labores et cruciatus non magis sentiret, quam si

illos in aliena persona pateretur, tanta ad eos subundans voluntate ferebatur: et proinde quoscumque adibat, parvis iudicans, ad majores exhorbendos aestuabat.

ET TRADENT IN MANUS GENTIUM. — Ubi Judaei tradiderunt Christum Gentibus, puta Pilato et Romanis, ad flagellandum et cruciandum: ita tradiderunt et Paulum Gentibus, tribuno et praesidi Romano, ac tandem fero Neroni.

12. QUI LOCI ILLIUS ERANT. — *id est iniqui*, puta Christiani Caesareae habitantes.

13. QUID FACIENS FLENTES. — Ergo cum lacrymis obstabantur Paulum, ne pergeret Hierosolymam.

ET AFFLIGENTES COR MEUM. — Graece *συνθλίβοντες*; Syrus, *contundentes*; alii, *contribulantes*; alii, *confringentes, conterentes*; alii, *discerpentes cor meum*. Nota hic viscera charitatis et miserationis S. Pauli. « Obsecrabit illos, inquit Chrysostomus, dolens super lacrymis ipsorum; et qui in propriis tentationibus non patiebatur, dolabat praeter amorem, quia videbat lacrymantem; et hedi se conqueratur ab ipsis quasi consenserit eum periculis, quae praedicebantur, aere afflicti. Non solitus reluctari fratrum postulationi, ut cum se permisit Damasci per fenestram demitti, cum Ephesi non se dedit in theatrum, cap. XIX, 31, unum obnoxie oblituit, certus de Dei voluntate. » Sic Christus replit Petrum revocantem se a passione: « Vade, inquit, post me, Satana, » *Matth. XVI, 23*.

EGO ENIM NON SOLUM ALLIGARI, SED ET MORI IN JERUSALEM PARATUS SUM, PROPTER NOMEN DOMINI JESU. — Haec vox est antesignani fidelium et Martyrum, digna Paulo, quae caeteros invitavit, et quasi classicum canit ad carceres et martyria. Hoc signum est eminentis amoris, propulsantis ab se justa quadam ira inimicum, et indignantis adversus impedimenta perfectionis, ait Abbas Isaias, orat. 21, tom. II *Biblioth. SS. Patrum*.

14. ET CUM EI SUADERE (in actu consummato, id Vers. 14) EST PERSUADERE) NON POSSUMUS.

15. PREPARATI, — *ἑτοιμασμένοι*; Vatablus, *sublatis sacris*; Oecumenius, *vaticinio et rebus necessariis instructi*. Adde, preparati, id est resoluti subire cum Paulo vincula et mortem, omneque id quod Deus nos pati vellet.

16. ADDUCENTES SECUM APUD QUEM HOSPITAREMUR. — Non in via, ut vult Lyranus, haec enim exigua supererat; sed Hierosolymam, ubi propter instantem Pentecosten, qua Judaei undique in Jerusalem ad templum confluxerant, juxta legem *Exodi XXIII, 17*, penuria hospitiorum futura erat; et ne graviores fideles, qui in Jerusalem persecutionem et rapinam bonorum a Judaeis passi, erant pauperes, quibus proinde Paulus collectam eleemosynarum deferret.

MANONEM. — Alii legunt *Jasonem*. Vide dicta cap. XVII, 5 (1).

(1) « Antiquum discipulum; » ita a Luca dicitur *ant*

17. ET CUM VENISSEMUS HIERSOLYMAN. — Indicat Chrysostomus Paulum appulisse Hierysolymam post Pentecosten: eam enim celebrasse Caesaree, ut Caesarenses eum detinentes solaretur eisque aliqua ex parte morem gereret. Probabilis Baronius censet Paulum Hierysolymam appulisse ante Pentecosten, tum quia id ipse certo destinavit, cap. xx, vers. 16; tum quia Caesarensibus eum retinere volentibus non acquievit, sed fortiter oblectatus est; tum quia Lucas studiose enumerat dies a Paschate, ut significet Paulum diem quinquagesimam, puta Pentecosten, egisse Hierysolymae. Nam cap. xx, 4, narrat Paulum cum in Paschate, post 7 dies azymorum, solvisse Philippis, et diebus 5 Troadem appulisse, ibique 7 dies commoratum esse, indeque tribus diebus pervenisse Miletum. Ibi cum aliquandiu hasisset, propeperat ut Pentecosten ageret Hierysolymae: quare inde recentem prima die venisse Coem, secunda Rhodum, inde Pataram, inde Tyrum, ibi septem egisse dies, inde Ptolemaide diem unam: inde venisse Caesaream; ibi hasisse aliquot dies, ac mox Hierysolymam concessisse. Numerata haec dies omnes et pertinges circiter ad 50, ita ut quinquagesimam, sive Pentecosten ageret Hierysolymae.

Nota: P. Paulus pervenit Hierysolymam sub Pentecosten anno Christi 38, Petri in Romana Sede 14, Neronis 2, quo pariter anno B. Virgo Deipara die 13 augusti ex Jerusalem terrestri concessit ad caelestem. Licet enim in *Chronico* Eusebii habeatur B. Virginem vita et terra decessisse anno Christi 48, etatis vero suae 62 vel 63, tamen id verum esse nequit, eo quod S. Dionysius, lib. I *De Divin. nom.*, cap. iii, scribat se cum Hierotheo ejus funeri interfuisse. Dionysius autem, anno Christi 48, necdum viderat Paulum, ac proinde necdum erat conversus. Paulus enim Athenas venit anno Christi 32; Hierysolymam vero adit anno Christi 38, quando illum eo comitatus videtur S. Dionysius, et funeri Virginis interfuisse. Esto enim probabile sit Paulum quoque antea, puta anno Christi 34, ascendisse Hierysolymam, ut dixi cap. xviii, 22, tamen hic subitus fuit excursus dumtaxat, isque adhuc incertus et dubius. Quare Cedrenus in *Compend.*, in *Tiber.*; Epiphanius Presbyter, serm. *De Deipara*; Baronius, anno Christi 48, cap. iv; Suarez, III *part.*, *Quaest.* XXXVII, art. 2, disp. XXI, sect. 1; Canisius et Christophorus a Castro, in *Historia Deiparae*, censent B. Virginem decessisse anno Christi 38, etatis suae 72, qui fuit anno a passione Christi 24, die 13 augusti, ac die tertio, puta 18 augusti resurrexisset: licet nonnulli, sed pauci, censent eam defunctam die 13 augusti, et resurrexisse die 15, et gloriosam tam in corpore quam in anima ab Angelis, imo a Christo suo Filio cum triumpho

Mason, ait Quincel, quia e numero discipulorum Jesu videtur fuisse, cum Jesus adhuc his in terris viveret.

assumptam in caelum, ubique supra omnes Angelorum ordines in solo juxta Filium collocatam, caeli et terrae Reginam esse coronatam. Atque haec fuit causa, cur Spiritus Sanctus impulerit Paulo festinare Hierysolymam, nimirum ut ante ejus obitum abitumque in caelum, eandem salutaret eique suas Ecclesias suasque agones, praesertim quos Romae cum Nerone et Simone Mago propediem subiturus erat, commendaret. Morienti tamen adesse non potuit, utpote qui paulo post suum Hierysolymam adventum, puta paulo post Pentecosten, in templo a Judaeis captus, in vinculis degeret.

Aliqui tamen suspiciant Paulum Virgini morienti adfuisse. Si enim verum est quod tradunt Juvenalis, Damascenus et alii mox citandi, ad illam caeteros ex toto orbe per miraculum tractos convenisse Apostolos, cur id uni Paulo vicino, Virginis amatissimo, ejusque benedictione, consilio et precibus egentissimo, utpote in vinculis, jam ituro Romam et cum Nerone certaturo, denegemus? Tam enim Angelus Paulum et vinculis, quam Petrum, *Actor.* xii, 7 et 8, eximere ad modicum tempus poterat, idque insensibiliter, et mox reducere. Licet enim Epiphanius, *haeresi* 78, contra Antidicomarianitas B. Virginem celebrans, indicare videatur eam non esse mortuam, sed instar Henoch translatae, vel instar Eliae curru igneo vivam raptam in caelum, tamen certum est eam mortem obisse et resurrexisse, ac deinde in caelum assumptam, uti tradit Ecclesia.

Porro ad transitum B. Virginis, mira Dei providentia, conveniunt omnes Apostoli toto orbe dispersi, ut tradit Juvenalis, Episcopus Hierysolymae, apud Nicophorum, lib. II, cap. xxi et seq.; Damascenus, *De Dormit. Virg.*, et alii. Non ergo dubium est quin omnes Apostoli, Hierysolymam ad Virginem convenientes, visitarent pariter Paulum in vinculis jam agentem, ac mirifico invicem sint consolati, narrando alternatim suos labores ac conversionem omnium gentium. Ex dictis liquet omnia quae narrat Lucas, cap. xx usque ad xxviii et ultimum, a Paulo gesta esse hoc anno Christi 38. Hoc ergo anno B. Virgo deserit Jerusalem terrestrem, itque in caelum, quo Paulus Hierysolymae traditur in vincula, ut Ecclesiae deus a Jerusalem et Judaea transferat Romam ad Gentes. Dum enim viveret B. Virgo in Judaea, Ecclesiae deus ibidem sua vita et meritis sustentabatur: ea mortua, quasi fulero sublato ruit Ecclesia Judaica.

18. INTROIBIT PAULUS NOBISCUM AD JACOBUM. — « Delitit, inquit Chrysostomus, dignitati Episcopali, quam Jacobus, frater Domini, Hierysolymis gerebat, et eximio sanctitati et auctoritati, quo pollebat. » Unde idem fecit Paulus, *Galat.* i, 18, et *Actor.* xv, 2. Jacobus hic post paucos, puta quinque annos, nimirum anno Neronis 7, cum 30 vel potius 29 annos sanctissime rexisset Ecclesiam Hierysolymitanam, e templi fastigio praeci-

pitatus, et follonis vecte percussus martyr occubuit, inquit Beda, Eusebius in *Chronico*, et alii: nimirum Judaei iras in Paulum conceptas, eo Caesarem appellante, et Romae ab eo libero dimisso, evomerunt in Jacobum sibi praesentem.

OMNESQUE COLLECTI SUNT SENIORES. — tum etate, tum potius dignitate et ordine, puta Presbyteri, ut habet *Arcus*. Non fuit hic celebratum concilium; nihil enim hic definitum; sed conventus dumtaxat fuit salutantium Paulum eique adventum gratulantium. Improprie ergo Beda ait hoc fuisse quartum concilium: *primum* enim coactum esse in electione S. Matthiae, *Actor.* i, 15; *secundum*, in electione et ordinatione septem Diaconorum, cap. vi, vers. 2; *tertium* et proprie dictum, in questione de servandis legalibus, *Act.* xv, 6; *quartum* hoc loco.

19. QUOS CUM SALTASSET. — Sytus, *dedimus eis pacem*. Salutatio enim Hebraeorum, indeque et Christianorum, erat: « Pax tecum, pax vobis. » Pax enim Hebraeis omne bonum significat.

20. QUOT MILLIA. — Graece *μυριάς*. Myrias continet decem millia. Sed hic confuse sumitur, significatque nulla millia; primi enim Christiani a Petro et Apostolis, per plures annos in Judaea efficacissime predicantibus, conversi fuere Judaei, lique plurimi, ut patet ex cap. ii, vers. 41, et cap. iv, vers. 4. Unde liquet Deum non ita rejecisse Judaeos, quin multos ex eis elegerit et salvavit.

ET OMNES EMULATORI SUNT LEGIS. — *ἑλερωμένοι*. Tigurina, *studiosi, sectatores, q. d. Judaei, conversi ad Christum, magno zelo certant pro Mose et lege, ejusque honore et observatione: venient autem ne illa per te tuosque sermones negligatur et aboleatur; itaque ipsi quoque a Gentibus ad Christum conversi, utpote numero et dignitate potioribus, contemnantur et proferantur*. S. Jacobus agit causam Judaeorum, quasi eorum Pastor et Episcopus. Licet enim lex Mosis jam esset mortua a 24 annis, puta a prima Pentecoste, in qua facta est promulgatio legis novae anno Christi 34, mox ab ejus passione et resurrectione; tamen illa necdum erat mortifera. Unde adhuc a Judaeis observari poterat, quasi honesta et religiosa, dataeque a Deo; esto neminem jam obligaret; ut ab ea quasi nefaria non essent prohibendi Judaei, nec vicissim Gentiles ad eam quasi necessariam compellendi, ait S. Augustinus, *epist.* 19.

21. QUIA DISSECCIONEM DOCEAS A MOSE EORUM, QUI PER GENTES SUNT, JUDEORUM. — Clare Tigurina, *quod defectionem doceas a Mose omnes, qui inter Gentes sunt, Judaeos*. Hoc de Paulo spargebant Judaei manentes in Judaismo, ideoque Pauli hostes; sed falso: nusquam enim vetuit Paulus Judaeos circumcidi et servare legem Mosis; imo vero ipsemet Timotheum circumciderat, *Actor.* xvi, 3, et votum nazareatus nuncuparat, *Actor.* xviii, 18. Unde Graece pro *disseccionem* est *ἀποστασία*. Paulum ergo vocant legis apostatam, uti eum

vocavit Ebion haeresiarcha, imo apostatarum inimicentorem et patrem, quasi qui legem damnaret ut sacrilegam. Occasio hujus calumniae fuit, quod Paulus elevabat Christum Christumque gratiam, eoque tacite deprimebat Mosen et legem, docens nos justificari per Christi gratiam, non per legem Mosis: hanc enim illius umbram et preambulum fuisse dumtaxat.

NON DEBERE (id est non licere eis) CIRCUMCIDERE FILIOS SCOS, — quod circumcisio sit abolita per Christum.

NEQUE SECUNDUM CONSUETUDINEM INGREDI. — Tigurina, *neque secundum instituta, vel consuetudines patrias et Judaicas vivere, q. d. Audierunt te non servare ritus a patribus institutos et traditos*.

22. QUID ENGO EST? — quid consilii? quid facti est opus?

UTIQUE OPORTET CONVENIRE MULTITUDINEM: AUDIENT ENIM TE SUPERVENISSE. — *q. d. Uti que convenit multitudo Judaeorum legem zelantium, ut de te tuisque dictis contra legem inquirant, querantur, accensent, et forte male tractent et mulctent, nisi praevertas teque legis studiosum ostendas*.

23. HABENTES VOTUM — nazareatus, cujus terminus et consummatio erat sacrificatio, id est detonsio comae, iustratio et sacrificii oblatio, juxta legem, *Num.* vi, 13 et sequent. Addit S. Hieronymus, *epist.* 11 ad Augustinum, pedum mundationem. Nonnulli tamen per votum accipiunt votum sacrificandi, uti dicam inferius.

24. SANCTIFICA. — *ἁγιάζοντες*, id est purifica te modo jam dicto et plenius mox dicendo. Audierat jam ante Jacobus et alii Hierysolymitani, Paulum fecisse votum nazareatus. Ita Baronius et alii, qui censent votum hoc Paulo fuisse familiare, crebrum et quasi continuum, ideoque perpetuo abstinnisse vino.

ET DIFENDE IN ILLIS UT RADANT CAPITA. — Sytus, *pro illis*. Hinc censet Cajetanum Paulum hic non fuisse Nazareum, nec solvisse votum nazareatus: recens enim advenerat, nec voti ejus illa facta est mentio; Paulum ergo tantum Nazareus se junxisse, pro eisque expensas fecisse, et quast patrum eos praesentasse in templo. Hoc ipso enim publice declarabat se Nazareum, Judaismi et Judaeorum esse patrum et patronum (1). Verum Lyranus et alii censent Paulum quoque hic fuisse Nazareum summeque votum explesse; illudque innotuit *se sanctifica te cum illis*. Hoc ergo votum fecit Paulus, *Act.* xviii, 18. Si dicas eum illud explesse *Act.* xviii, 22, ut ibidem innui, necesse

Ver. 24. Paulus quia Nazareus semper vino abstinnit.

(1) More enim apud Judaeos receptum erat, et pro laici gni pietatis officio habebatur, ut in pauperum gratiam divites erogarent sumpus ad sacrificia, quae, dum illi tenderentur, offerre necesse erat. Qui autem hac pietatis laude volebant excellere, in eadem cum his, qui voti obstricti erant, castimonia vivebant, ac si ipsi voto suscepissent. Insingia de hac re est locus Josephi, *Antiq.* lib. XIII, vi, 1.

est asserere enim, illo expleto, aliud nuncupasse illudque hie exsolvisse: poterat enim quolibet die hoc votum nuncupari, et arctari etiam ad unum diem alteraque expleri. Quod ergo ait: « impende in illis, » id est cum illis, vel potius pro (hoc enim significat Græcum *in*) illis, ut magis ostendas te legis et rituum et legum esse studiosum. Forte etiam ceteri erant pauperes, ut cumplis pro eis facere debuerit Paulus, uti censent Cajetanus et Vatablus. Pro impende græce *δανείων*, id est *fac sumptus, expende, exolve*. Porro sumptus hi necessarii erant, tum « ut radant capita sua: » unde Arias vertit, *impende rituales sumptus in lotionem et tonsuram capillarum*; tum consequenter ad emendas et offerendas hostias in rasura Nazæeorum lege, Num. vi, 12 et 14, præscriptas. Vide hic, quamdiu duravit legis, post eam abolitam, observatio, nimirum 24 annis. Hæc enim gesta sunt anno Christi 38, ut dixi in Chronotaxi: illo ergo anno lex, licet esset mortua, necdum tamen erat mortifera, ut scilicet peccaret is qui eam servaret.

23. DE HIS AUTEM QUI CREDIDERENT EX GENTIBUS. — Occurrit objectioni: ne enim obtenderet Paulus Gentilium scandalum, scilicet eos exemplo suo existimatos, se quoque debere servare legalia, docet, aut potius refertur jam ad eos scriptum esse, quod lege Moysis non obligarentur, ac jussus esse abstinere tantum idolothytis, sanguine et suffocato, uti scilicet Paulus, qui hinc decreto inferretur, ino ejus causa extiterat, Act. cap. xv.

UT ABSTINEANT SE AD IDOLIS, IMMOLATO. — Græce *ab idolothytis*, puta a carne et cibo idolis oblato et immolato. Vide dicta cap. xv, vers. 20 et 29.

26. TUNC PAULUS ASSUMPTIS VIRIS. — Vide hic facilitatem Pauli statim acquiescentis S. Jacobi consiliis, ac studium non tantum vitandi scandali, sed et conciliandi sibi Judæos. Ita omnibus omnia factus est, ut omnes lucrifaceret. Insuper S. Chrysostomus, hom. 5. *De ejus Laudibus*, notat ejus prudentiam, qua juxta loca et tempora, vitæ modum variat, ac quasi ambidexter nunc judæo, nunc gentili ter vivit et agit. Sic Homerus initio Odysseæ celebrat Ulyssis versutiam, eumque vocat *ἄνδρα πολύτροπον*, id est *virum versatilem*, qui pro rerum, locorum et temporum exigentia, nosset se vertere et versare in omnem partem, ac cuiuslibet genti, personæ, loco, tempori cedere sequæ accommodare. Hæc dos requiritur in viro Apostolico.

POSTERA DIE PURIFICATUS, CUM ILLIS INTRAVIT IN TEMPLEM. — Vatablus, *simulans*, inquit, *se implesse tempus nazæorum sui*, quasi Paulus vero non fecerit votum nazæorum, sed finxerit se fecisse, ut satisfaceret Judæis. Verum hoc fuisset mendacium, quod absit a Paulo, uti recte contra S. Hieronymum, qui Paulum asserit simulate tantum reprehendisse Petrum, Galat. ii, 11, arguit S. Augustinus, *epist.* 49.

Quæres, quemnam fuit hæc Pauli purificatio? Vatablus et alii censent fuisse votum nazæorum, quod tum vel inchoavit vel expleverit Paulus: ut purificatus sit idem, quod purificationem inchoans vel explens. Nazæorum enim vocatur purificatio et sacrificatio: quia Nazæarii erant puri a vino et sicera, ac consecrati Deo. Adde, nazæorum suscipiebant, ut castigaretur luxum præteritum et ab eo se purificarent. Denique in fine nazæorum purificabant se, quia offerebant victimam pro peccato, ut scilicet expiarent defectus tempore nazæorum in voti observatione commissos, Num. vi, 14. Purgatio ergo hæc fuit lotio Pauli, præsertim comæ, expleto jam voto, cremandæ: ita Arias, *q. d.* Paulus purificavit, id est instravit et lavit se suamque comam, ut eam mox purificaret, id est Deo consecraret et cremaret in templo, juxta legem Num. vi, 18.

Alii, ut Sanchez, planius et verisimilius censent hæc purificationem fuisse proprie dictam: ita enim semper in Græco hic vocat eam Lucas, nimirum Paulum habentem votum nazæorum, contactu mortui fuisse pollutum, et ab hæc immunditia legali se purificasse. Hoc enim proprie sonat vox *purificatus*, et hæc purificationem præscribit lex, Num. vi, 10. Ubi et septem dies et constituit, ac totidem hic eidem impendit Paulus, vers. 27. Eadem de causa Paulus totidem caput in Centuribus, Act. xviii, 18. Sensus ergo est, *q. d.* Paulus pollutus ex funere, ab hæc pollutione se purificavit radendo illico caput, itaque purificatus adit templum, ut ibi annuntiaret et expleret reliquos septem dies purificationis suæ præscriptos lege Num. vi, 9. Alioqui enim si per purificationem votum ipsum nazæorum accipias, erit amphibologia in voce *purificatus*. Nam hic significat lustrationem: mox eum dicit: « Annuntians expletionem dierum purificationis suæ, » significat votum ipsum. Favel Syrus, qui vers. 23, pro *votum habentes super se*, vertit, *voto obnoxii ut mundentur*. Unde videtur colligi, quod et hi quatuor Nazæarii, Pauli socii, æque ut ipse, purificati fuerint a simili immunditia legali, non autem expleverint votum nazæorum. Idem colligitur ex eo quod sequitur: « Annuntiavit expletionem dierum purificationis suæ, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio, » scilicet in purificatione præscripta: erant ergo omnes impuri et polluti, ideoque purificandi.

ANNUNTIANS EXPLETIONEM DIERUM PURIFICATIONIS. — De hæc annuntiatione nihil præscriptum legitimus Num. vi. Unde Sanchez censet incertum esse qualis ea fuerit, et an ea a Paulo facta sit Judæis, quasi ipse eis annuntiarit eam legalem in nazæorum pollutione purificationem, ut iis ostende ret se legem Mosaiticam non contemnere, sed servare: an vero Nazæaris, quasi sociis, suum votum annuntiarit; an denique sacerdotibus: quod ultimum passim censent alii. Ad sacerdotes enim pertinebant purificationes et ceremonia nazæorum.

tus, utpote in Nazæaris pro eos explenda. Jam si per purificationem accipias votum nazæorum, « expletionem proprie in actu perfecto expletioque sumitur, *q. d.* Annuntians votum suum esse expletum, postulansque ut ceremonia et oblatione ro se fiat, que in expletione voti hujus præscribitur, Num. vi, 13, ubi dicitur: « Cum dies quos ex voto decreverat (Nazæorum), compleverit, adducet (sacerdos) eum ad ostium tabernaculi fœderis, et offerret oblationem ejus Domino agnum anniculum, » etc. Et vers. 18: « Tunc radet Nazæorum ante ostium tabernaculi fœderis cesarie consecrationis suæ: tolletque capillos ejus et ponat super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. » Capilli ergo ejus velut sacri, instar hostiæ offerebantur per ignem, et cremabantur Deo cum hostia pacifica. Unde quod sequitur: « Donec offerretur, » sic expone, *q. d.* Usque dum offerretur, vel ut offerretur, pro « unoquoque eorum oblatio. » Ita Mariana.

Ex hæc expositione moraliter elice nazæorum nostrum, puta statum Religionis, esse statum assidue purificationis et sanctificationis, ac consequenter Religionis usque ad finem voti et vitæ, jugiter purificationis cordis et affectuum studere debere. Sin purificationem proprie accipias pro expiatione immunditiæ legalis, « expletionem sumas oportet in actu inchoato hoc præsentis tempore, sed explendo in futurum, *q. d.* Annuntians sibi explendos esse septem dies purificationis præscriptos Num. vi, 9, ubi dicitur: « Si autem mortuus fuerit subito quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus; quod radet illico in eadem die purificationis suæ, et rursum septima: et in octava die offeret duos turtures vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonii, facietque (immolabit) sacerdos unum pro peccato, et alterum in holocaustum, et deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo, sanctificabitque caput ejus in die illo, et consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato. » Et hæc est oblatio de qua ait Lucas: « donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio, » *q. d.* Persistebat Paulus in templo cum quatuor sociis Nazæaris per septem dies, donec die octava fieret pro eis oblatio lege præscripta: ita Vatablus. Quod dico, in templo, intellige juxta templum, in ædibus et cubiculis annexis templo: templum enim nemo ingredi poterat nisi purus. Unde pro impuris erat atriium ante templum, in quo debebant donec purificarentur. Hoc posterius videtur verius, uti paulo ante ostendi.

Tertio, aliqui hic facillime se expediunt, dicendo hæc vota et purificationes non fuisse nazæorum, aut similes lege sancitas, sed fuisse alias peculiare, ex devotione populi et traditione majorum introductas. Tales enim fuisse apud Judæos, liquet ex Josepho, lib. I. *De Bello*, cap. xv, ubi agens de Berenice, sorore Agrippæ regis:

« Venar, ait, Hierosolymam, ut vota Deo solveret. His enim qui morbo vel aliis necessitatibus implicarunt, mos est orare per triginta dies antiquam immolent hostias; abstinere quoque vino et capillis radere. Quem morem regina exerecens illis diebus, nudipes etiam ante tribunal stetit, deprecans Florum. » Quæ verba Josephi pene ad amissum consentiunt cum Hise Luce, et secundum ea hæc Luce sic exponas, *q. d.* Paulus fecit votum sacrificandi, sive vicimas offerendi: quare juxta ritum majorum purificavit se, id est rasit caput, ac quotidie Deum precaturus in templum ascendit, annuntians expletionem dierum hujus suæ purificationis, ut iis expletis, sacrificium quod voterat, Deo offerret. Nec obstat quod Josephus numeret triginta dies purificationis, Lucas vero septem; quia cum numerus hic dierum ex devotione cuiusque penderet, poterat ab occupationibus aliisve necessitatibus contrahi, præsertim ad septenarium, qui Judæis ob religionem sabbati sacer erat et frequens; itaque Paulum Evangelii prædicatione occupatum eos contraxisse ad septem.

27. DUM AUTEM SEPTEM DIES CONSEHARENTUR, — in actu progrediente, aut potius inchoante, non perfecto, id est dum pergerent aut potius inciperent consummari: necdum enim erant consummati, uti mox patebit. Unde Græca habent, *ἃ ἡ ἡμέρα αὐτῆς ἡμέρας ἐπιτελεῖται*, id est *cum futurum esset ut septem dies implerentur*, vel *cum inciperent impleri*: *ἡμέρας* enim scire idem est quod incipio, uti ostendam Jacobi n. 12; licet Syrus sumat in actu pene perfecto veritate, *cum advenisset dies septimus*; sed minus vere. Nam Paulus paulo post captus, missus est Cæsaream, ibique mansit quinque dies, cap. xxiv, vers. 1; quibus elapsis, ductus ad tribunal Præsidis, cap. 24, vers. 11, ait: « Non plus sunt mihi dies quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem. » Nam a Jerusalem usque ad Cæsaream est iter bidui. Adde septem, quinque et duos, habebis dies 14, non 12. Quare dicendum est Paulum, dum hæc diceret, non consummasse et explesse dies septem, sed eos capisse explere, ita ut jam ageretur dies tertius ab adventu suo in Jerusalem, qui erat primus purificationis Pauli, quo eam inchoans, illico captus est. Adde enim tres, quinque, duos et duos alios, de quibus mox dicam, habebis præcise dies duodecim, quos hic assignat Paulus. Ita Beda. Porro aliqui hic septem dies inchoant ab adventu Pauli in Jerusalem. Ita Lyranus et Vatablus. Alii et melius a cepta Pauli purificatione: hæc enim, ut dixi, durabat septem dies: ita Beda, Glossa, Dionysius et Sanchez.

Hæc ergo est series et chronotaxis rei gestæ: Paulus appulit Jerusalem; postredie inivit Jacobum; ille suavit purificationem; parat illico Paulus, ac postero die, ut dicitur vers. 26, purificationis causa ingressus templum; ibi ceteri: quare captus est tertio die ab adventu suo

Hierosolymam; sequenti die, puta quarto, ut patet vers. 30, Paulus in concilio causam dicit; sequenti nocte confortatur a Christo, cap. xxiii, vers. 14; facto mane, puta die quinto, conspirant ei, ejus necem Judei, ibidem vers. 12. Quare tribunus, vers. 23, sequenti nocte misit eum Antipatridem, quae Hierosolymis distabat 17 horis; eo ergo pervenit Paulus ante sextam ad vesperam; ac sequenti die, qui fuit septimus, pervenit Caesarem (haec enim ab Antipatride tantum distabat octo horis), cap. xxiii, vers. 32; post quinque dies Pontifex Caesarem ingressus, Paulum coram praeside accusat, cap. 24, vers. 1. Paulus inter alia respondet, ibidem vers. 11, se a duodecim diebus venisse Hierosolymam. Numeram enim dies septem jam recensitis, et quinque venientis Pontificis, praesice habebis duodecim, quos Paulus assignat: ideoque versibus jam citatis, sigillatim Lucas eos digerit eo modo quo jam recensui, ut ostendat Paulum verum dixisse, ac praesice fuisse dies duodecim.

28. GENTILES INDUXIT IN TEMPLUM. — Judei enim Gentiles aversabantur ut alienigenas, idololatrias et immundis; etsi e Gentilismo conversi essent ad Christianismum, ut erat hic Trophimus, nihilominus eos Gentilium nomine et probo censebant, imo pejus oderant, quasi directos Judaismi hostes: hinc capitale erat Gentili ingredi templum, teste Josepho, lib. V *Antiq.*, cap. xiv. « Templum » hic vocat, non Sanctum: hoc enim solis sacerdotibus ingredi licebat; multo minus Sanctum Sanctorum: hoc enim soli Pontifici patebat, idque semel in anno duntaxat, scilicet ante die expiationis: sed atrium laicorum, quod ante Sanctum, et ante atrium sacerdotum erat sub dio, e quo populus spectabat sacerdotes orantes et sacrificantes in suo atrio. Porro, ante hoc atrium Judaeorum, adjectum est atrium extimum pro Gentilibus et immundis: ipsi ergo illud duntaxat ingredi poterant: quod proinde non habebatur locus sanctus, sed profanus.

30. TRAHENT EUM EXTRA TEMPLUM. — ut eum liberius et auidius occiderent, ne templum ejus sanguine polluerent, ait Chrysostomus. Dices: In templo est jus asyli, ut reum ex eo extrahere non liceat, nisi sit insidiosus, homicida, aut publicus latro, vel publicus depopulator agrorum, ut habetur cap. *Inimicitiam*, Extrav. de *Inimic.*; quod jure ergo Judei Paulum e templo extraxerunt? Respondeo: Jus asyli immunitatis ex Jure canonico et civili proprium est templo novae legis, non veteris, uti contra Canonistas docet Abulensis, in cap. *xxi Ezech.*, Quast. XVI; nusquam enim in veteri Scriptura extat sanctio de hac templi immunitate. Ex reverentia tamen templi, noluerunt Paulum ibidem vulnerare vel occidere. Adde, censebant Paulum violasse sanctitatem templi, inducendo in illud Gentilem Trophimum, ideoque eo quasi indignum, extrahendum esse. Porro templum cedere, aliove scelere pollu-

tum, expiatur communi ritu semel in anno in die expiationis, *Levit.* xvi, 15 et sequent., nisi in eo perpetrata esset idololatria: tunc enim statim expiari debebat, nec ante expiationem licebat in eo sacrificare, ut colligitur *I Reg.* cap. xxiii, vers. 4, et *II Paral.* xxix, 3.

ET STATIM CLAUDE SUNT JANUAE. — ne in hoc tumultu Gentiles in templum irrumperent, quasi Paulum, vel Trophimum Gentilem (ob quem seditionem concitarentur Judei) liberaturi et defensuri; ac ne in hoc tumultu caedes aliqua committeretur in templo. Aliter Arias: censet enim januas templi divinitus fuisse clausas, ut Paulus adhuc degens in eo maneret et servaretur, nec ab affluente populi furentis turba occideretur. Quod si verum esset; utique ingens fuisset miraculum, aequae ac Dei in Paulum patrocinium.

31. CONFUNDATUR. — *συνέτριψαντες*, commiscetur, conturbatur.

32. DECURRIT AD ILLOS. — scilicet ex arce edita in subjectum et templum, ubi Paulus a Judeis raptabatur ad necem. Arx haec non fuit in Sion, ut vult Cajetanus, sed fuit turris Antonia, quam ita ex Josepho et aliis describit Adrichomius, in *Descript. Jerusalem:* « Antonia arx firma et munita valde, a Septentrione templo adiacens, quae olim ab Hyrcano Machabaeo in rupe quinquaginta cubitis alta et undique abrupta, extracta, et turris Barris vocata est. Hanc Pontifices a Machabaeis orti, usque ad Herodem incoluere: ubi in cella ad hoc ipsum structa, sacra Pontificis stola servabatur, praefecto aereis accendente ibi lucernam quotidie. Herodes major regnum adeptus, hanc arcem, cum opportuno loco cobibendis civibus, ne quid rerum novarum per seditionem moliretur, sitam esse deprehenderet, eam magno sumptu instauravit; et intus regia magna, instar palatii et civitatis formata, et per quatuor angulos quatuor turribus excelsis (quarum tres quinquaginta, quarta vero septuaginta cubitis eminebat) communivit, unde totum templum videri poterat; eamque in gratiam M. Antonii triumvirum, amici sui, Antoniam denominavit. In qua Romani milites cum armis semper exoubabant, observantes ne quid novi populus festis diebus in templo committeret. Et sic templum civitati, templo autem Antonia castrum erat. » Eadem habet Aristaeus, lib. de *72 Interpretationibus*; Hegesippus, lib. I *De Excidio Jerusalem*, cap. vi, et alii.

33. CATENIS DUABUS. — Una ligabat manus, *Vers.* altera pedes Pauli, uti ei praedixerat Agabus, vers. 14.

34. IN CASTRA. — « Castra » haec erant praesidium Romanorum in arce Antonia, de qua jam dixi. Unde graece est *τὰ στρατοπέδον*, id est in locum communium militumque stationibus et tentoriis interstructum.

35. GRADUS. — quibus ascendebatur in arce Antoniam.

36. TOLLE BUN. — Ita clamaverunt Judei con-

Christum, *Joan.* xix, 15; non mirum ergo si vocem clamant contra Paulum, qui non nisi Christum spirabat. Chrysostomus et Oecumenius aiunt aliquos exponere, q. d. « In signa enim tollendo injicie, » puta in hastas et enses militum sub signis in arce congregatorum.

38. NONNE TI ES AEGYPTIUS, QUI ANTE HOS DIES TUMULTUM CONCITASTI? — Puta ante triennium, nimirum anno Claudii Imperatoris 13, Christi 53, haec enim a tribuno dicta et acta sunt anno Christi 58, Neronis 2: ita Eusebius, in *Chronico*, qui et lib. *II Histor.*, cap. xxi, ex Josepho, lib. *XX Antiq.*, cap. xx, hunc Aegyptium ita describit: « Eodem, ait, tempore quidam ex Aegypto venit Hierosolymam, vatem se esse profitens, et plebi suadens ut secuta se in montem Oliveti ascenderet, qui e regione urbis ad quintum abest stadium: illic enim visuros suo jussu cadere Hierosolymorum moenia, ita ut per eorum ruinas aditus in urbem pateat. Quo cognito, Felix jubet milites arma sumere; stipatusque multis equitibus ac pedibus erumpens, invadit turbam seductam ab Aegypto: quorum quadringentis occisis, ducentos vivos cepit: Aegyptius ipse pugna elapsus disparuit. Post haec latrones rursus ad rebellandum Romanis incitabant populum, dicentes exortendum illorum imperium, et non assentientium vicios direptos absumentes incendiis. »

Porro Aegyptii olim male audiebant, tanquam malorum auctores artium. Unde proverbium: « Nequit stupendas machinas Aegyptii, » de versutis, et ut ait Plautus, consutis dolis dicitur. Et: « Lydi improbi, post hos secundi Aegyptii, terfisque Cares perditissimi omnium. » Et: « Aegyptii nuptiae, » inauspicatae et infelices dicebantur. Sumptum e fabula Aegyptii, qui filios quinquaginta totidem sillabus fratris maritos dedit: at hi, praeter unum, omnes a sponsis jugulati sunt. Sic etiamnum erronei illi, quos Itali *Cingares* vocant, qui divinando cuique fortunam, evacuant bursam, Aegyptii nuncupantur, et ex Aegypto se venisse jactitant.

QUATUOR MILLIA. — Tot initio eduxerat ex Aegypto, sed, ut fit, affluente turba, praedonum numerus exerevit ad triginta millia, uti narrat Josephus et Eusebius jam citati.

SICARIORUM. — Ita dicti qui sicas gestabant, ad secreto, occulte et expedite alios trucidandum. Sica enim erat gladius brevis, sed acutior, si dicta a secano, quasi seca. Unde Cicero, oratione 2 et 3 in *Catullianam*: « Non jam, ait, inter latera nostra seca illa versabitur, non in campo, non in foro, non in curia, non denique inter domesticos parietes perfrimescemus. » Ecce rursum Paulum similem Christo. Christus enim cum Barabba compositus, inter latrones quasi latro crucifixus est: ita Paulus hic censetur sicarius, imo sicariorum antesignanus.

39. A TARSO CILICIAE. — Est enim alia Tarsus in Asia, alia in India. Tarsus olim vocata est

« Tarsus, » quod illic primum a divo apperuerit terra seica; vel quod illic delapsus Pegasus talo fracto, quem illi *ταρσός* vocant, claudicationem contraxerit: ita Stephanus, lib. *De Urbibus*; aut a serie remigii et remigum, quam Graeci vocant *ταρσός*. Tarsus enim utpote maritima, remigibus et navibus abundat. Unde in Scripturis celebrantur naves Tarsis.

NON IGNOTUS. — id est nota, celebris. Est miosis, erat enim Tarsus Ciliciae metropolis: ita Stephanus, lib. *De Urbibus*; nunc vero longe celebrior est, eo quod illi Paulum Apostolum debeamus.

MUNICIPES. — *μυνητες*, ita est civis; Syrus, in qua natus sum. Municeps a munere, quasi munus capiens, proprie is dicebatur, qui in civitatem Romanam receptus, munerum particeps fiebat, quales fuerant Tusciani, Tiburtis, Praenestini, Arpinates, etc., quibus non licebat magistratum capere, sed tantum muneri partem. Ita Festus. « Municipis dicti, quod munera civilia capiant, » inquit Paulus, in lib. *Mucius*, ff. *De Verborum et Rerum significatione*. Postea tamen abusive municipis dicti sunt, cujusque civitatis cives, inquit Ulpianus in dict. lib. 1, ff. *Ad municipales*. Dicit hoc Paulus, q. d. Ego non sum Aegyptius ille sicariorum dux, ut tu putas, tribune; quia sum Tarsensis, ac consequenter Romanus municipis et civis.

ALIOQUIS EST. — Miratur hic merito S. Chrysostomus Pauli animi ingentem, qui in tanto tumultu et periculo sibi praesens, imperturbatus, celsus et erectus, utpote innocentiae causaeque suae confidus, ac deo nixus, tam appositam, imo compositam ad populum furentem habuerit conclusionem, ut miro omnium silentio sit auditus; nimirum « justus ut leonem confidit, » dicitur eum Psalme: « Dominus illuminatio mea et salus mea, quem timebo? Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat adversum me praedium, in hoc ego sperabo, » *Psalms*, xxvi, 1; utique dicebat Paulus: « Mihi vivere Christus est, et mihi iherum. »

RURSUM VIDE HIC PAULI PECTUS ARDENS AMORE SUAE GENTIS, licet erga se ingratis simae sibi inimicissimam, quod in tantis injuriis adhuc de Judaeorum salute cogitat, si vel aliquos possit Christo luciferae et salvare. Unde optabat pro eis anathema fieri a Christo, *Rom.* ix, 1.

TERTIO, vide quantum fuerit in Paulo zelus honoris divini, ad propagandum nomen et Ecclesiam Christi, ejusque majestatem et gloriam amplificandam. Nam etiam in mediis viculis et tumultibus ipsoque agone mortis tacere non potest, quod Jesum Christum pro viribus praedicet, celebret, glorificet; esto audiores omnes obstant et oclant.

Denique Paulus captus fuit circa Pentecosten, ut dixi vers. 17, et forte ipso festo Pentecostae, quo alludit dicens cap. xx, vers. 22: « Ecce all-

gatus ego spiritu vado in Jerusalem, et Spiritus Sanctus protestatur, quod vincula et tribulationes me manent Hierosolymis, » q. d. Alligat et impellit me Spiritus Sanctus in Jerusalem, ut in ejus festo, puta P'ntecoste, pro ipso vinculis alliger. Unde sicut S. Petrus ante 24 annos, in prima Pentecoste Christiana habuit primam concionem ad populum, Actor. II, ita in eadem habet et Paulus hic; sed causa et eventu dissimili. Petrus enim habuit auditores, ob prodigia Pentecostes, maxime capaces et benevolos, ideoque illico vi-

spiritus et lingua ignea convertit tria hominum millia; Paulus vero concionatus est ad hostes sibi infensissimos, poscentes eum ad necem: unde fructum alium non tulit, quam ut in eum jaciendo vestes ex pulverem, oclamarent: Tolle eum de terra; non enim fas est eum vivere (1).

(1) Locutus est lingua Hebræa, id est Hierosolymitana, hoc est Syro-Chaldaica, quam Judæi Hierosolymitani Græcæ præferrebant.

CAPUT VIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus perorans ad populum, suam de celo vocationem, conversionem et missionem enarrat. Silenter audit eum populus, donec Paulus edicit se missum ad Gentes. Tunc enim vestes et pulverem jaciens in aerem, vociferatur: Tolle eum de terra. Quare tribunus jubet Paulum flagellari et torqueri: ille asserens se civem esse Romanum, flagris se eximit. Tribunus postero die eum solutum statuit in concilio sacerdotum et primorum, ut causam suam agat.

1. Viri fratres, et patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem. 2. Cum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium. 3. Et dicit: Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliele eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut et vos omnes estis hodie: 4. qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres. 5. Sicut Princeps sacerdotum mihi testimonium reddidit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens, ad fratres Damascus pergebam, ut adducerem inde victos in Jerusalem ut punirentur. 6. Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de celo circumfalsit me lux copiosa: 7. et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? 8. Ego autem respondi: Quis es, Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazareus, quem tu persequeris. 9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum. 10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens, vade Damascus, et ibi tibi dicitur de omnibus quæ te oporteat facere. 11. Et cum non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus a comitibus, veni Damascus. 12. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis, 13. veniens ad me, et astans dixit mihi: Saule frater, respice. Et ego eadem hora respexi in eum. 14. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, et videres justum, et audires vocem ex ore ejus: 15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti et audisti. 16. Et nunc quid moraris? Exsurge, et baptizare, et ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. 17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, et oranti in templo, fieri me in stupore mentis, 18. et videre illum dicentem mihi: Festina, et exi velociter ex Jerusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me. 19. Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem et cadens pro synagoga eos qui credebant in te: 20. et cum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam et consentiebam, et custodiebam vestimenta intercurrentium illorum. 24. Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe

mittam te. 22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi; non enim fas est eum vivere. 23. Vociferantibus autem eis, et proiecentibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aerem, 24. jussit tribunus induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei. 25. Et cum astrinxissent eum loris, dixit astanti sibi centurioni Paulus: Si hominem Romanum et indemnatum licet vobis flagellare? 26. Quo audito, centurio accessit ad tribunal, et nuntiavit ei dicens: Quid acturus es? Hic enim homo civis Romanus est. 27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. 28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem et natus sum. 29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit, postquam rescivit quia civis Romanus esset, et quia alligasset eum. 30. Postera autem die volens scire diligentius quia ex causa accusaretur a Judæis, solvit eum, et jussit Sacerdotes convenire, et omne concilium, et præces Paulum, statuit inter illos.

4. VIRI FRATRES, ET PATRES. — « Patres » vocat pontifices, sacerdotes et ceteros ætate vel dignitate prestantes: reliquos appellat « fratres. » Vide dicta cap. VII, 2. Nota hic modestiam, mansuetudinem et prudentiam Pauli, qua ubique decorum servat, ut omnibus se insinuet (1).

REDDO RATIONEM. — Græcè, ἀπολογία, id est defensionem contra accusationem mihi a Judæis Asiaticis intentatam. Aliqui legunt exortationem.

3. SECUS PEDES GAMALIELE. — id est discipulus Gamaliele: discipulorum enim est stare vel sedere ad pedes magistrum in altiori cathedra sedentis. Sic Magdalena « sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius, » Lucæ x, 39. Huc spectat illud Moysi, Deut. xxxiii, 3: « Et qui appropinquant pedibus ejus (puta discipuli Dei), qui eum audiunt ejusque pedes et vestigia sequuntur, accipient de doctrina illius. »

ERUDITUS JUXTA VERITATEM (κατὰ ἀληθειάν), id est juxta exactam rationem, vel juxta rigorem) PATERNÆ LEGIS. — Tigurina, institutus accurate in patria lege. Forte Noster pro ἀληθειάν, legit ἀναίμα, id est veritatem; aut certe illam pro hac accepit: veritas enim rigida est et in exacta ratione, adeoque in indivisibili et in puncto consistit.

ÆMULATOR LEGIS. — Græcè ἰσότης τοῦ θεοῦ, id

(1) Paulus in oratione ad populum habita, quam hoc caput continet, contra adversariorum criminationes, XXI, 28, se ita defendit, ut ostendat se non esse legis Mosaicæ sacrarumque patrum contemptorem, nec totem, sed gravissimis de causis ad Jesu Messie signa se contulisse. Quod ut demonstret, primo memorat se esse Judæum natum, institutum disciplina patriæ legis severissima, vers. 3; illic vehementi Christianos persecutum esse, et magno impetu doctrinam Christi opprobere studuisse. Narrat deinde miros illos eventus, quibus permotus fuerit ut Christi doctrinam amplecteretur, vers. 5-16. Adit tum, se postea, cum in templo Hierosolymitano preces faceret, in synagoga Jesu visisse ab eoque jussum esse, relicta Hierosolyma, Gentibus doctrinam Christianam tradere. His vero dictis, Judæi uno ore clamant eum e medio esse tollendum.

est zelator Dei, nimirum legis Dei; qui zelator est legis, zelator est Dei, qui auctor est legis.

4. QUI HANC VIAM (hunc vivendi morem, hanc vite rationem, consuetudinem et institutum; hoc enim significat Hebr. דרך דרך, id est via, puta Christianismum) PERSECUTUS SUM USQUE AD MORTEM. — Morti tradens sanctum Stephanum aliosque Christianos. Aliter Hingo, q. d. Ad eo sectator eram legis, ut paratus essem mori pro ea. Verum Græcè est ἀίμα, id est hostiliter persecutus sum fideles Christi, usque ad mortem et interfectionem.

3. SICUT PRINCEPS SACERDOTUM MIHI TESTIMONIUM REDDIT. — Hinc probabiliter Sanchez et alii censent Paulum servasse litteras olim sibi a Pontifice et Concilio traditas, tum quia eas ad hæc tempora periculosa et dubia magno sibi usui fore arbitrabatur; tum ut iis se aliosque accenderet ad Christi amorem; qui cum publicum persecutorem, publica fide auctoratum, tam benigne sit complexus tantarum gratia donavit.

AD FRATRES. — Judæos scilicet, qui erant Damasci, ut mihi in capiendis Christianis os et manum, puta consilium et opem præstarent. Aliter Valabius, ad fratres, inquit, id est adversas fratres, puta Christianos.

UT PUNIRENTUR. — Syrus, ut capite mactarentur.

6. CIRCUMFALSIT, — περιεσφάλα, id est circumfulguravit. Unde lux hæc instar fulguris percussit oculos Pauli eumque cæcavit.

9. ET QUI MEcum ERANT, LUMEN QUIDEM VIDERUNT, VOCEM AUTEM NON AUDIERUNT — articulationem scilicet et distinctam: nam confusum vocis sonum eos audiisse, patet ex illo cap. IX, vers. 7: « Audientes quidem vocem, neminem autem videntes, » licet S. Chrysostomus id explicet de Pauli voce, quasi ejus loci vocem Pauli respondentis audierint, non Christi objurgantis. Græcæ adiunt: καὶ ἑαυτοὺς ἰδόντες, et ceteris fuerunt: unde et omnes cum Paulo in terram con-

trierunt, uti asserit Paulus Agrippæ regi, cap. xxvi. 14.

11. ET CUM NON VIDEREM PRÆ CLARITATE GRÆCÆ DĒX; id est gloria) LUMINIS. — Significat lucem hanc ingentem fuisse et augustam, utpote quæ a divino Christi corpore evibretur ejusque majestatem et gloriam representaret.

12. VIR SECUNDUM LEGEM. — Græce εὐνοίας, id est reverens, pius secundum legem; Syrus, justus in lege. Sensus est, q. d. Religiosus legis observator. Commendat Paulus Ananiam a tribus, scilicet a pietate, doctrina et bona fama.

13. RESPICE. — ἀνέβλεψον, id est recipe visum, attolle oculos, apertis oculis me intueri. Hac enim voce Ananias cæcitate Pauli discussit, eique oculorum usum visumque restituit. Unde sequitur, « et ego eadem hora respexi in eum: » Græce ἐπέβλεψα εἰς αὐτόν, id est recepto visu, vidi illum, vel intuitus sum et aspexi in eum. Aliqui vertunt, suspice, sive sursum aspice: hoc enim innuit ἀνα. Solent enim cœcipientes sursum aspiciere, ut celi lucem, utpote clariorem cæteris, intueantur.

14. PRÆORDINAVIT TE. — Legit Interpretēs προεργασίας, jam legunt προεργασίας, id est designavit, vel preparavit te; Syrus, constituit te; alii, expedit te, ut esses Deo servus; alii, id est ad manum promptus, et expeditum ad discurrendum et evangelizandum per totum orbem.

ET VIDERES JUSTUM. — puta Christum, qui est « justus » antonomastice, puta formaliter in se justissimus, et causaliter justificans omnes qui unquam justifuerunt, sunt aut erant. Unde Christus a Daniele, cap. ix. 24, vocatur « justitia sempiterna, et Sanctus sanctorum. » Hinc patet Christum Paulo fuisse vicinum eique apparuisse, ac suo fulgore eum cæcasse. Unde et vocem ex ore ejus manantem auribus suis accepit et audivit, quod utique naturaliter fieri non potuisset, si Christus fuisset in cælo, non in aere Paulo vicino.

Rursus S. Chrysostomus notat Paulum tacite culpasse Judæos injustitias, quod Christum justum occiderint. Nota pro τὸν δικαίον, id est justum masculine, alii legunt τὸν δίκαιον, id est justum neutre, puta id quod justum est, justitiam, q. d. Ut videas Christi ejusque legis justitiam, quam antea zelo exementem non videbas. Nimis recte: eodem tamen redit sensus.

16. ABLUË PECCATA TUA. — per baptismum: licet enim videatur Paulus jam ante totum se Deo dædens; per actum contritionis abluisse peccata sua esseque justificatus; tamen is actus includebat propositum baptismi, et ab eo vim ablundi accipiebat, ut docet Concilium Tridentinum, sess. XIV, cap. iv. Insuper baptismus abluebat peccata venialia, si que in Paulo erant reliqua, omnemque penam tam his, quam peccatis mortalibus per contritionem jam remissis, debitam, ut committere docent Doctores Scholastici, tract. De Pœnit. et De Baptismo.

INVOCATO NOMINE IESU. — Oportet enim baptizandos ante baptismum, invocare Christum. a quo sperant gratiam, justitiam et salutem: hæcque Christi invocatio est una inter cæteras congrenda ad baptismum dispositio.

17. FIERI DE IN STUPORE MENTIS. — Græce, ἐν ἐκστάσι: hæc enim stuporem tam corpori quam menti inducit. Videtur hæc ekstasis Paulo contigisse tertio anno a conversione et baptismo, cum rediit Jerusalem, Actor. ix. 26; Galat. i. 18. Hoc enim videtur connexa Pauli narratio exigere. Tum enim constitutus est Gentium doctor: unde et mox cepit Gentibus prædicare. Ita Sanchez. Aliqui tamen censent eam contigisse diu postea, nimirum cum initurus apostolatam ad Gentes, Actor. xiii. 2, raptus est in tertium cælum. Il Corinth. xii. 2. Verum ille raptus videtur contigisse Antiochiæ, ubi Paulus ordinatus est Episcopus et Apostolus Gentium; hæc autem contigit Hierosolymis in templo, ut ipse hic asserit.

18. EXI VELOCITER EX JERUSALEM. — Prævidebat Deus Judæos Paulo machinatos carceres et mortem, si is in Jerusalem prædicaret, per suam omniscientiam, qua præcitat omnia futura, etiam conditionalia, licet nunquam futura, eo quod conditio nunquam sit futura, ut ostendit Jeremia xxxviii. 17. Jubet ergo Paulum ex Jerusalem excedere, quia ejus vita et salus sibi cura erat, eaque uti volebat ad multorum conversionem.

19. IESI SCIUNT. — Est modesta Pauli ad manendum Hierosolymis ibique prædicandum contra Deum egredi jubentem replica, q. d. Judæi sciunt quam ferventer pugnam olim pro Judaismo: nunc cum ab eo tam mire a Deo conversus sim ad Christianismum, pro eoque ferventius decertem, utique scire possunt et debent, me non privato odio aut affectu id agere, sed impelli a Deo, qui intellectum meum et voluntatem tam potenter immutavit, ut Christum, quem prius non cognitum summo oderam, jam agnitum summe diligam et prædicem: ac proinde mihi tanquam Judæo, Christianorum olim hosti, sed nunc a Deo illuminato, et de veritate certo credere debent. Ita Lyranus, Dionysius et alii. Commemorat hoc Judæi Paulus, ut ostendat summum eis amorem, quo apud eos cupivit manere, iisque prædicare: quod ergo, is relictus, ierit ad Gentes, non ex suo voto, sed Dei jussu compulsus fecisse: simul tarret eos, ne religionem Christianam, quasi ab hominibus inventam persequantur, quin potius eam ut divinam et a Deo revelatam reverantur.

20. STEPHANI TESTIS TUUS. — Græce, πρόμαρτυρος. Primus enim ex adultis Stephanus sanguine fuso, Christo testimonium perhibuit.

EGO STABAM. — ἑστῆς, id est assistebam, instabam, et quasi supra stabam. velut dux et choragus.

ET CONSENTIERAM, — συνέσταον τῷ ἀσκήσει, id est complacerebam neci ejus, comprobabam ejus interfectionem.

Moraliter disce hic, quantum fuerit Pauli affectus in suam gentem et patriam, eumque imitare. Rursus, quam ejus ingratitude gratia, iram patientia, livorem amore, malevolentiam benevolentiam, invidiam modestiam, maleficia beneficiis et præteritis et presentibus vincere et obruere salegit. Multis enim idipsum, quod Paulo, accidit, ut cum pro republica suisque civibus se suaque impenderint, levi de causa eos ingratos, imo hostes experiantur. Celebrant Græci Epaminondam ducent Thebanorum, qui ab æmulis accusatus, quod quatuor mensibus diutius quam populus jusserat, gessisset imperium, rebus ita exigentibus, quod erat confessus est, neque penam mortis lege sancitam abnuvit; sed unum ab eis petit, ut in cœcis sepulchro conserberent: « Epaminondas a Thebanis morte multatus est, quod eos coegit apud Leuctra superare Lacedæmonios, quos ante se imperatorem nemo Bœotiorum ausus fuit aspiciere: in acie uno prelio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit. » Hæc cum dixisset æmulis pudorem iniecit, ac risus omnium cum hilaritate coortus est, neque quisquam judex ausus est ferre suffragium, sic a judicio capitis maxima discessit gloria. Ita Emilius, Plutarchus et alii in Vita Epaminondæ.

Themistocles Atheniensium ipsam contumelia afflictibus: « Quid tumultuamini, inquit, adversus eos a quibus sæpe magnis estis affecti commodis? » Dicebat autem se similem platanis, sub quarum umbram accurrunt homines afflicti tempestate, et eandem simul ut rediit serenitas, vellunt: sic enim populus in belli periculis, virorum fortiam implorat opem; in pace contemnit, conviciis et injuriis vexat: ita Plutarchus, in Græc. Apophth. Hinc Antisthenes dicebat: « Regium est cum bene feceris, audire male, » teste Laertio, lib. vi. cap. i.

Demosthenes inter fugiendum respiciens subinde ad arcem Palladis, exclamavit: « O Pallas, urbium domina, cur tribus infauissimis bestias delectaris, noctua, dracone et populo? » Noctua cum sit avium insupercitatissima, tamen Palladi erit sacra, ut draconem habebat pro gestamine; populus autem bellua est multorum capitum, pessimam gratiam referre solita optime de se meritis, ut Socrati, Phocioni, Lyurgo et aliis compluribus. Ita Plutarchus in eodem.

Alfonso, Aragonum rex, increpitus quod in Aivarum Lunam hominem sibi plane ingratum, tanta beneficia contulisset: « An ignoratis, inquit, ingenti beneficio non nisi ingenti ingratitude satis semper fieri? » Ita Panormitanus, lib. II De fæstis Alfonso.

Scipio Africanus ab æmulis accusatus peccatus in rostris, libere ita respondit: « Memini,

Quirites, me tali die de Annibale et Pœnis egregiam victoriam consentium: quare posthabitis libus, hinc eundem in Capitolium censo, ut pro Republica felicissime gesta divino Numini gratias agamus. » Scipionem ergo in Capitolium secuta est tota concio, Magistratu cum solis ministris relicto. Ita Plutarchus in Scipione.

Hæc omnes longe superavit Moses, qui a populo sæpe lapidibus appetitus, eum tamen dilexit instar matris, adeoque pro eo se devovit, dicens: « Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti, » Exodi xxxii. 32. Unde et sibi respondit a Deo jussum dic tumque censit: « Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet mater infantulum, et defer in terram pro qua jurasti patribus eorum, » Numer. cap. xi. vers. 12. Hinc et a Deo hoc elogium meruit: « Erat enim Moses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra, » Num. cap. xii. vers. 3. Mosen æmulatus est Paulus, cupiens anathema fieri pro suis ingratisimis Judæis, Rom. ix. 2. Vide illis locis dicta.

21. IN NATIONES LONGE. — ad gentes remotas. Addit hoc Paulus, ut ostendat se invitum, nec nisi Dei mandato a Judæis divertisse ad Gentes, ac proinde Judæos in hac re debere sibi veniam dare, divine voluntati cedere, imo obsecranda; sed tantus erat Iudeorum esse nationis amor, et tantum Gentium odium, ut interpretantes hunc insignem esse sui contemptum, quod nimirum Gentibus postponerent, quodque Paulus Messie gratiam Judæis promissam ab eis transferret ad Gentes (hoc enim contumeliosum eis videbatur, quasi ipsi indigni essent veritate, Evangelio, Messia et salute: isis autem digne essent Gentis, ideoque promotionem Abrahæ Iudeorum parenti facturam, futuræ heredes), ut illico eum quasi Judaismi transfugam et Messie profitorum poscerent ad necem.

Moraliter: tales hodie multi sunt, qui tantum audiunt Concionatores, Superiores, Præceptores, Confessarios, Monitores, quamdiu nihil contra eos dicunt; ubi vero vita reprehendunt ulcusque tangunt, illico aures animamque avertunt. Miseri sane et miserandi qui cum in corporalibus morbis medicos admittant, pharmaceutia amaris libentes hauriant, in spiritualibus, qui multo majores et damnosiores sunt, omnem medicum et medicinam respiciunt.

22. TOLLE DE TERRA HULUSMODI, — τὴν τούτων, id est istam, Paulum scilicet apostatam et suæ gentis hostem.

23. PROJICIENTIBUS VESTIMENTA SUA, ET PULVEREM JACTANTIBUS IN AEREM. — Primo, in signum excontendencie et detestationis, quod exerceatur verba Pauli, ait Lyranus; secundo, ut vi quasi a tribuno extorcentur sententiam damnationis Pauli; ita Chrysostomus; tertio, ut significant Paulum turbatorem esse non tantum terre, sed et aeris ac cæli, ait Cajetanus; quarta, in signum furoris et

turbulentie: est enim hoc signum, imo imago et principium seditionis et pugne. Ita Dionysius. Glossa vero Interlinearis censet hoc signum fuisse *maroris*. Quinto Sanchez, ut significant, inquit, Paulum a tribuno lapidibus esse obruentem quasi blasphemum et religionis contemptorem: nam in lapidationes vestis ponitur, et lapides mittuntur, cujus optima imago est ventilatio pulveris: erat enim Paulus in turba et intra templi ambitum, ubi lapidibus appeti non poterat. Pro his ergo pulverem jactant, ut indicent se primos in eum missuros lapides, ubi id licebit, sicut ipse olim per suos fecerat in Stephanum, Ipsomet hic narrante; ut quem persecutus est culpa, sequatur in pena.

Moraliter: hæc furia Judæorum ipsosmet vexarunt, non Paulum. Nam, ut docet S. Augustinus in illud Psal. cxvi: *Ignis ante ipsum præcedet et inflammabit in circuitu inimicos ejus*: « Furor magis cruciat animam furentis, quam corpus patientis. » Et alibi: « Maledictum et maleficium patientia repercutsum, in sum redit auctorem, illenso eo qui pelebatur. » Porro Paulus amore cum furere certabat, perinde ac medicus conviciis et pugnis phreneticis non irritatur, sed magis ad commiserationem ejusque curationem incitatur. Scit enim eum esse phreneticum, id est sui impotem mentisque non sanæ, sed insanæ. Phrenesi ergo convicia tribuit, non homini.

24. Jussit TRIBUNUS INDUCI EUM IN CASTRA, — in arcem Antoniam, ubi erat presidium Romanorum, ut dixi cap. præced., vers. 34. Consistebat enim Paulus in gradibus arcis, perorans ad populum interius ad gradus consistentem: inde ergo in arcem induci jubetur, ne populus tumultuans Paulum, et per Paulum forte arcem invadat.

ET FLAGELLIS CEDI ET TORQUERI. — Syrus et Græca: *ut per flagra interrogaretur, vel examinaretur*. Injuste in Paulum hæc agit tribunus: nec enim ob furorē populi tumultuantis licebat Paulum damnare ad torturam et flagra. Ita Chrysostomus. Unde recte Paulus excipit iisque se excipit. Nam, ut ait Lucas,

25. ET CUM ASTRINXISSENT EUM LORIS, — ad paulum vel columnam, uti Christus columnæ alligatus est dum flagellaretur, quæ Romæ in templo S. Praxedis religiose servatur et visitur. S. Ignatius, ut refert Antonius, a Melissa, part. II, serm. 89, dicitabat: « Dum cederis, firmiter quasi incens stato. Generosi athlete est cedi et vincere: maxime vero propter Deum omnia nobis patiendū sunt, ut et ipse nos paliatur. » Ita Paulus stabat hic quasi incens pro Christo tundenda.

DIXIT ASTANTI (ἐστῆτι, id est instanti, supradicti), quasi qui torturæ et flagellationi Pauli præseset sibi CENTURIONI PAULUS: SI NOMINE ROMANUM ET INDEMNATUM LICET VOBIS FLAGELLARE? « Duplex eis crimen objicit. Prius, quod civem

Romanum; posterius, quod indemnatum velint flagellare. Vide dicta cap. xvi, vers. 37. Dixit hoc Paulus, non quod flagella pro Christo refereret, qui in his gloriocatur; sed ne probaret hoc in Christi fidem et religionem derivaret, quasi Christiani flagellandi et exterminandi essent. Rursum tribuno consulabat, ne is hæc iniquitate conscientiam laderet et Deum offenderet, simulque docuit judices, ne simplices et pauperes in gratiam potentum opprimant, memores eorum vindicem fore Deum judicium judicem. Nam, ut ait Psaltes: « Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor. »

28. EGO MULTA SUMMA CIVILITATEM HANC SECUTUS SUM, — q. d. Ego multa pecunia jus civitatis Romanæ, sive ut haberet civis Romanus, comparavi et emi. Græcum *πολιτῆα καὶ ἀστυρίαν* significat. Sicut enim a *πολιτῆα* *πολιτῆς*, ita a civitate civis dicitur. Unde aliqui codices hic legunt *civilitatem*, id est jus civitatis, jus civium. Sic Jurisconsulti ducunt aliquid fieri civilem, id est jure civili, vel civico; item dari actionem civilem, petere officia civilia, etc. *Civilitas* ergo non significat hic urbanitatem et concinnitatem morum, quæ rusticitati opponitur; nec etiam societatem inter cives conversationem, vel administrationem reipublicæ, ut vult Bedæ; sed jus civitatis, quo quis participare sivebat privilegiorum Romæ, sive prærogativarum quibus gaudebant cives Romani: inter quas erat una, ut verberibus casti et in crucem agi non possent; qua de causa cum S. Petrus Romæ crucifixus est, S. Paulus, ut civis Romanus, non crucifixus, sed capite plexus est.

Porro jura et privilegia civium Romanorum erant multa et magna, quæ recenset Brissonius, lib. I *Antiq. juris civil.*, cap. xiii. Primum erat: Ex civium Romanorum testamentis soli cives capiebant, civiumque dantaxat Romæ rata habebantur testamenta. Secundum: Inter solos cives Romæ, justæ nuptiæ contraherantur. Unde Seneca, lib. IV *De Benef.*, cap. xxxv: « Promisi, inquit, tibi filiam in matrimonium: postea peregrinus (ita vocabatur qui non erat civis) apparuisti; non est mihi cum extraneo connubium. » Tertium: In liberis habebant jus patriæ potestatis, hooque eis erat proprium. Quartum: Verberibus cædi cives, aut in crucem agi, aut injussu populi in eos animadverti fas non erat. Quintum: In legionibus non alii quam qui civitatem acciperent, militabant. Sextum: Solis civibus licebat honores Romæ gerere, suffragium ferre et toga uti; peregrinis enim fas non erat indui toga, sed pallio. Homini enim Romani certissimum signum erat toga. Itaque apud Livium a Q. Fabio in invidiam P. Scipio eo nomine adductur, quod in Sicilia pallatus fuisset. Hinc etiam regibus, quos amicos et socios appellabant, inter cætera togam muneri mittebant, et amicos populos jure togæ donabant, quod novæ Carthagini concessum

Terullianus, lib. *De Pallio*, significat. Inde Togatæ Galliæ nomen, quam et ad honores aspirasse et suffragiorum jus in urbe habuisse, memorat Tacitus, lib. XI. Hæc Brissonius, qui et addit solis civibus Romanis prænominibus insigniri licuisse.

Moraliter, si tanti est, tantique emitur esse civem Romanum, quanti est esse civem cæli, quantoque pretio comparanda est civitas cælestis, ut simus cives sanctorum et domestici Dei. Nam, ut ait Apostolus: « Accessistis ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in oculis, » etc. *Hebr.* xii, 23.

NATUS SUM, — non in urbe Romana, sed ex patre et patria civitate Romana donatis. Tarsus enim, ubi natus erat Paulus, hoc privilegium et jus civitatis Romanæ obtinuerat, ut inuuit Plinius, lib. V, cap. xxvii, et Dio Cassius, lib. XLVII. Vide Baronium. De Paulo ergo, quasi cive suo, gloriatur Roma et Romani, utpote quo illustriorem non habuit, nec habitura sit (1).

30. VOLENS SCIRE DILIGENTIUS, — τὸ ἀπαυθῆ, id est certum scire volens: ita Tigurina et alii.

SOLVIT EUM, — quasi civem Romanum honorans, et præcedentia vincula injuste ei injecta

(1) Vid. notat. supra, cap. xvi, vers. 37.

hæc gratia et beneficio compensans. Si ita honoratur civis terræ, quomodo honorandus civis cæli? Si illum nemo impune lœdit, quis hæc tangere audeat? « Nolite tangere Christos meos, » ait Deus *Psal.* cv. Sic Deus punivit Pharaonem et totam Egyptum, propter unam Saram, Abraham uxorem, ab eo abreptam, *Gen.* xi; et Abimelech regem, propter eandem abductam, *Gen.* xx. Sichimitas delevit ob violatam Dinam, *Gen.* xxxiv. Tribum Benjamin pene abolevit ob illatum stuprum uxori Levite, *Judic.* xx.

PRODUCENS PAULUM, — παραγάγειν, id est demittens, scilicet ex turri Antonia in locum concilii, qui erat inferior et in templo. Ibi enim erat locus Sanedrini, sive Concilii magni primorum Judææ, ut colligitur I *Paral.* xxvi, 43; voluit enim tribunus Paulum, utpote Judæum, in lite Judæica causam suam agere coram primis Judææ senatoribus, ita tamen ut ipse totam hæc actionem dirigeret et moderaretur, quasi concilii præfectoris et præses, nomine Imperatoris Romani: unde et cap. seq. vers. 40, Paulum abripuit, ne ab eis cederetur. Quam ob causam verisimilius est occiderunt hoc, non solito loco in templo (illud enim tribuno, utpote Gentili, ingredi non licebat), sed in ima arce ab eo esse congregatum, ne Paulus a Judæis abriperetur et neceretur, uti paulo ante in templo factum et pene perfectum meminerat. Ita Sanchez.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Paulus in concilio suam agere causam orsus, jubetur a Pontifice percuti. Cui ille: Percutiet te Deus, paries dealbate. Inde se esse Phariseum proclamans, jactansque ponum discordiæ inter Sadduceos et Phariseos, ne occidatur, a tribuno abducitur. Apparet et Christus, jubens esse constantem: oportere enim eum et Romæ prædicare. Mor., vers. 12, Judæi in Pauli necem conjurunt: sed conjuratione detecta, Paulus a tribuno Casarem ad Felicem præsidem mittitur.

1. Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. 2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus. 3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, et contra legem jubes me percuti? 4. Et qui astabant, dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? 5. Dixit autem Paulus: Nesciebam, fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. 6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadduceorum, et altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judico. 7. Et cum hæc dixisset facta est dissensio inter Phariseos et Sadduceos, et soluta est multitudo. 8. Sadducei enim dicunt, non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum: Pharisei autem utraque confitentur. 9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Phariseorum, pugnant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid